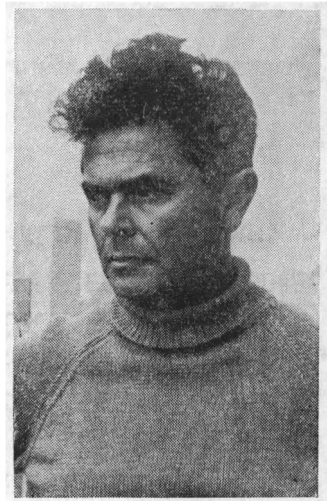

ציונות הספרים

על שירי דויד רוקח

דויד רוקח

אלא מכת'לב, פנימית, עם כל תוספות השגי' אות. כיוון שאפילו כשמדובר ב"אטמוספירה", — נופית או פנימית — זו איננה מושלמת ומתוקנת למהדרין, ויש בה מעט טשטוש-כתמים, ועצם שנדחק שלא במתכוון לתוך התמונה. אצל רוקח — ה"אטמוספירה" (ואצלו רוב השירים הם חלקיקי-"שטימונג") עשויה להפליא, ללא עצמים זרים. אטמוספירה של געגועים, של הזיות, של עצב, של מלאכוליה (מבלי לצעוק, מבלי להתלכלך בנוף), זכרונות, מלים נאות וחר' רישיות, תמיד חרישיות. תמיד מצובעות נאה (ובניואנסים מתאימים) בצבעי פאסטל רבים: אפורים, תכולים, ירקרקים, לבנים, אפורים וכו'. ולעתים, הופכת האטמוספירה, בזכות הפרסוני- פיקציה האפשרית-מאוד בשירה, למשהו סוער יותר — אך נרגע וחוזר ("מבטים יישירו אל החמה — ולא ייכלמו" — ומדובר בסלעים).

ומן הדין, ש"שטימונג" זה, רב הצבעים והנקי, גולש לעתים (רחוקות, רחוקות!) למצב כזה, שבו הקורא אינו מזדהה יותר עם החרישיות והיא מרגיש שקצת "מרמים" אותו — שעה שנכתב למשל: "את חלומינו ירדפו הגלים / וחיבת הזמרה תנגן. / עד יצן דמנו להוט החמסינים". כי הקורא יודע, שתיבת-נגינה עלומה זו מיותרת מעט ולא, נכונה... והיא, גם היא, שייכת לנקיות זו, שאינה מטלטלת ומזעזעת. ועם זאת: יש והקפדה שירית זו, חסכוניתה, נקיותה ושקדנותה — מציבה שירים שלמים ומושלמים ומיוצבים ביד אמן רבת-יכולת, ואז, אני למשל, מוכן "לוותר" על אי-הנקיון והשגיאות ולהאזין לשיר כה נאה כמו "על שפת ים צפון", האומר:

"אין זל אָפּער יִשְׁבִּית אֶת הַשְּׁלֵחַ הַיָּפִית
עַת לִילָה בָּא נְאוּר יוֹם בְּעֶצְמוֹ
רַק צֵל הָרִי-קָלְעִים קִחְלָקִים
בְּסִיר־סֶחֶר קְבִיט פִּנְסִים.
יֵשׁ צֵל בְּצֵל נִזְנֵעַ
בְּקֶרְנוֹת שְׁנִים תִּפְּנָשִׁים בְּחֶלֶם
וּפְתֵעַ נִזְנֵה-שָׁמֶשׁ
סְפָרִיד בֵּין צִלָּים וְגַם נִהְיָה
אֶץ לְקִיטָב בְּקֶרֶן נִתְּקָה".

מלים נאות וחרישיות

"שחר להלך", ספר שיריו החדש של דוד רוקח — הוא ספר טוב. יש בו מעט שירים — יחסית, וברובם הם טובים. יש בהם, בשירים, סדר ונקיון, יש בהם שקידה (אינטליגנציה, השכלה, אצילות, עדינות) ויש בהם גם חריצות — שאינה שונה בהרבה מן השקידה, ועיקרה בכך שהמשורר מתמיד לכתוב דברים נאים, בהם יוצא־דופן מועטים להרע.

וביחד עם זאת, לטעמי שלי — והוא כנראה נוגד דעתם של רבים שכבר ביקרו ספר זה והלתלהבו מפנימו — זה ספר "סטירילי" מדי, וקמצני מדי. כי יש בו הרבה נקיון ואין בו "שגיאות". אכן, נקיות וחסכוני-מלים הן מעלות נכבדות לשירה. ומשורר שאומרים עליו, שסילק את המלים המיותרות — יכול לטפוח על שכמו בהנאה. ובידוע, שפרווה, עתים, טוב שיהיו בה גם שגיאותיו של המחבר — כי השגיאות מעי- דות גם על הלך-הנפש, וגם גבורי-ספרים יש בהם, מן הסתם, שגיאות.

ומדוע לא נבקש זאת מן השירה. צפיתי שדוד רוקח ישגה מעט. שלא יהיה דקדקן כלי-כך עם ניואנסים ובני-ניואנסים של מלים, ושלא כל מלה תהיה בחינתו — קרדום,

על אף הריסון הקיצוני בדרכי ההבעה, אל רשות הרבים. ועל כן אין זו שירה סימבוליסטית עמוסה וסתומה, כי אם שירת נוף נושמת, כמעט טבעית, החופנת בחן רב רקמה עשירה ומתחלפת של רגשות, מאויים וחלומות.

הנטיה האופיינית להסתגרות אינדיבידואליסטית-מופנמת נתונה בשירת דוד רוקח במאבק תמידי בדרישות מצפונית והגותיות עזות ומגיי עת לעתים אף להתגוששות-כלאים שבין טורים בעלי מטען ייחודי וסגור לבין כתרישמות כפויים מגבוה. לרוב משתלבים הללו לכדי השלמה עצורה המעניקה ממדים ומשמעויות נוס-פים למתח הקיים. היטלטלות זו בין המישור האידיאלי והתהום החוויתית מקבילה לה בהווה הפיוטית מערכת מוטיבים בעלת אופי קוטבי דומה. ה"מים" ו"הים" והקשריהם השונים, כגון: "סוד הגעש של מים הבאים במחתרת" (בגשר היעוד), "הדומיה רבת הממדים באספקלרית תהום ירוקה וזוממת" (ערער עלי שחם) המופיעים כמוטיבים משניים בשני הספרים הנ"ל הופכים בספר, קינו של ים" ליסודות דמוניים-דמיוניים כשלעומתם קיימת האנטיזה, "ירושלים" בדמות רבת הפנים והמשמעויות, לא כאידאה נצחית או כמשקע הראוי וערכי אלא כברית כרותה בין שנים שאינם ניתנים לפרוד עולמית. עם כל הכרוך בה: אהבה ושנאה, כסופים ורתיעה. וההתנגשות והמאבק בין השנים בלתי פוסקים. "לילה לילה אני הולך עם הרוח שבאה מן הים אל הרוח היוצאת מן המערות הפרוצות אל תשתית החומה", המשורר מגיע לשלב שבו אין עוד מאבק בין חזון למציאות, בין אידיאה וער-כים למאויי אנוש, כי אם לפנינו שניים כוחות זהים בתהומותיהם ושקולים באונם.

הנושא אינו חדש ואף על פי כן יש בדבריהם, בעיקר באופני המבע רבי הפנים, משום ייחוד בולט. כן ראויים לציון דרכי האזון המכסימלי וההקבלה המעניינת בין ים גואה העולה בכל לבין ערטילאיות כפויה כגיגית אופייית וגורלית. ובכך מתעלה דוד רוקח בספר השירים, קינו של ים, לשיא יכולתו. לא המאבק בלבד הוא המקנה ל"תאומים" המתרוצצים הללו את משקלם וערכם הפיוטי, אלא גם הצבעים והצלילים הדקים ורבי הגוונים, המראות המתחלפים, הנהיה הנוגה ועצבון הגורל ובעיקר משחק המשמעויות המת-חלף.

עם ההמשך מתגבשות הרוחות המצויות אל תוך עולמו המסוגר של דוד רוקח, המדבר בלשון המראות וקטעי הנופים שבקיים. שוב אין זו עוד מציאות חוויתית המשקפת נפש ייחודית, מנותקת ביסוריה כבאשרה, אלא אחת המלמדת על הכלל ואת הכלל. הדכי אמנם אף

או קטע כזה משיר אחר: "גם הלילה / יואר צילים של הברושים / בחופי האגם. / תשוקתנו תרחק אל מעבר להרים / נותר-יבדד / נמנה את פעימות הזמן / בדופק דמנו הנמהר / כקריצת אור בחשיכה". וזה באמת יפה, ועדין, וחכם-מאוד. אינני יודע אם ל"שחר להלך" יש כיוון, או מכנה-משותף כקובץ שירה — אבל כאשר אמרתי: הוא קובץ טוב, וברבים משיריו מהנה היטב, ומוביל להזיות הרישיות בסתר-נופים רגועים, ובזמני-שקט.

וזו מעלתו של הספר הזה — ושל משוררו.

מושה בן-שאול

חזרה למחזו הכיסופים

שירה מעודנת היא שירת דוד רוקח, שהוציא בשלוש השנים האחרונות שלושה ספרי שירה, מהם השנים הראשונים¹ בעלי אופי רצוף והמ-שכי והאחרון² מבחר מתוקן מתוך ספר שירים קודם משנת 1958³ בהוספות חדשות אחדות. כפי שמסתבר מן ההקבלה בין השירים הישנים-חדשים, שבקובץ האחרון, לבין אלה בשני הספרים הקודמים, גילתה שירתו כושר הסתגלות, צמיחה והתפתחות. ואכן הגמישות האורגנית היא המאפיינת את דרך התפתחותה של שירה זו לשלביה השונים, למן המבע המהסס הסנטימנטלי, שאינו מכיר עדיין את מלאכת התימצות, בשירים בספר הראשון⁴ ועד להיקצוץ המכסימלי, הגבוש המלא והאפור שבשירי האחרונים. אשר לתכ-נים, על אף המישור האסטיטאי-אנוניסרלי, שבו הם נתונים מאז צעדיהם הראשונים, אף הם השתנו והתעשרו בהתאם לאידאות ולצרכים החברתיים של זמנם, מלבטים שבטרים ואחרי עליה ופגישות ראשונות עם גופים במולדת ועד לשעבודם של הנופים למציאות אידאית-אמוצינוגלית תוך שמוש חופשי במראות החולפים כבאלף-בית חוויתי-עשיר ושקוף. תכונה זו, בשירת דוד רוקח, של הפיכת הנוכח, הקיים בממש, ללשון פנימית, — כורכת תמונות ומוצגים בהקשרים מודעים ועל ידי כך מקנה לשירה כוח פיוטי המוציא את הניב הלירי מתוך צמידותו ל"אני" השר,

¹ "קינו של ים" — הוצאת "ארבעה", שבט תשכ"ג.

² "מקיץ אל קיץ" — הוצאת "ארבעה", שבט תשכ"ד.

³ "שחר להלך" — הוצאת "ארבעה", כסלו תשכ"ה.

⁴ "ערער עלי שחם" — ספרי תרשיש, ירושלים, 1958.

⁵ "בגשר היעור" — הוצאת לוונשטיין — תרצ"ט.